

METODIČNI PRISPEVKI

Darko Radinja

ZA IMPLICITNO GEOGRAFIJO

(Severna Evropa — primer komparativne metode v geografskem pouku)

Za sedanja prizadevanja v naši stroki je značilno, da skušamo geografskemu pouku poiskati pravzaprav novo težišče. V vsebinskem pogledu je bistvo morda v tem, da skušamo napraviti najprej nekakšen izbor geografskega inventarja, geografskega dokumentarija. Izbor, ki naj zmanjša memorativno funkcijo geografije, oziroma izbor, ki naj zagotovi interpretaciji geografskih dejstev, pojavov in procesov ustrezno vlogo. Skratka, vrednotenje geografskih pojavov in procesov, njihovo razumevanje in osvetljevanje vzročnosti naj nudi pogoje za ustvarjanje sicer enostavnih, pa zato preglednejših in trdnejših kompleksnih geografskih predstav. Mogli bi reci, da želimo v geografski vzgoji podčrtati čedalje bolj njeno intelektualno funkcijo. Za tako izobrazbeno in vzgojno funkcijo geografije so zlasti ustrezne učnovzgojne metode, ki jih predvideva tudi reformirani zvezni program za geografijo (seminarsko delo, skupinske vaje, aktivno delo učencev in podobno).

Seveda ee morajo te sodobne tendence geografske vzgoje zrealiti najprej že v samem ečnem programu, kasneje pa predvsem tudi v ečbenikih.

S tem namenom posredujem osnutek podrobnega ečnega programa za geografijo Evrope oziroma za njen prvi del (Severna Evropa). V ečnem programu postavljam v ospredje interpretacijo geografskih pojavov in procesov, predvsem pa osvetljevanje njihove vzročnosti in sosledja, torej ečim veeje težišče na implicitni geografiji. Ker ečelim, da bi ta osnutek sprožil širše razpravljanje, so nekatere stvari bolj nakazane, kot dokončno izdelane, marsikje kar v obliki tez.

POLOŽAJ IN OZNAKA EVROPE

Namesto konvencionalne omejitve Evrope prikazati stopnjo sorodnosti in njene povezanosti s sosedstvom. Zlasti pa prikazati postopno spreminjanje njenih prirodnogeografskih potez proti celinskemu vzhodu in hkrati s tem osvetliti problem prirodnih meja in omejitev v geografiji v obče, z istočasnim prikazom v loge državnopolitičnih razmejitev. Na drugi strani pa s Sredozemljem prikazati prirodnogeografsko enotnost tega prostora, ki združuje robne dele treh kontinentov; vzporedno s tem nakazati zgodovinski razvoj pojma evropskega kontinenta in prestavljanje njegovega težišča. Posebej osvetliti SV Atlantik (kot intenzivno prometno ploskev, bogata ribiško področje, kot področje zalivskega toka oziroma pomembnega klimatskega središča z vremenskimi akcijskimi centri itd.) kot močan integralni del Evrope.

OSNOVNA PP.IRODNOGEOGRAFSKA KARAKTERISTIKA EVROPE

Ta naj se podaja z vzporednim družbenogeografskim vrednotenjem prirodnogeografskih potez. — Podčrtati velja zlasti ugodino lego Evrope v okviru klimatov; njen ugodni središčni položaj na kopni pohiti oziroma zemeljski obli; pestrost geološko-petrografske zgradbe tal s karakteristiko zemeljskega bogastva in enostranskim energetskim bogastvom; intenzivnost makro- in mikrorazčlenjenosti, izraziti medmorski položaj Evrope. Poudariti pa velja tudi ugodno hipsografsko razmerje evropskega površja in osvetliti hkrati intenzivnost centripetalnih vremenskih in podnebnih vplivov sosedstva, zlasti zaradi reliefne prezračenosti v vzporedniški smeri in intenzivnosti v prepletanju atlantskih in celinskih vplivov (primerjava s Sev. Ameriko). Osvetliti pestrost rečnih režimov kot rezultat podnebne in reliefne raznolikosti. Vrednotenje rečne mreže za promet, hidroenergetsko izrabo itd. Podčrtati vegetacijsko in pedološko pestrost Evrope. Osvetliti različne stopnje in oblike preoblikovanja prirodne pokrajine v Evropi.

It \ZDELITEV EVROPE

Oznaka geografskih makroregij Evrope in njihovih osnovnih potez oziroma razlik. Pri zonalni oziroma regionalni razdelitvi Evrope podčrtati dvojno usmerjenost, dvojno lice posameznih delov kontinenta in s tem opozoriti na možnost različne razdelitve Evrope. — Severna Evropa (Baltiška Evropa, Atlantska Evropa (Zahodna Evropa) itd.

SEVERNA EVROPA

Osvetliti družbenogeografske značilnosti Fenskanidije z Baltikom iz prirodnogeografskih potez tega prostora v celoti. Poudariti na primer neugodno severno lego, toda korigirano z namorskim značajem oziroma zalivskim tokom in razčlenjenostjo tega dela Evrope. Zemeljsko bogastvo teh dežel v luči njihove geološke karakteristike. Podčrtati reliefno usmerjenost ter dvoje jeder severne Evrope (atlantsko in baltiško), ki sta podkrepļeni tudi z ostalimi prirodnogeografskimi razlikami, na primer z razlikami v površju, podnebjju, vodovju, vegetaciji in podobno. Severna Evropa — tipična glacialna pokrajina (poliranost reliefa, reliefne stopnje, fjordi). Osvetliti zvezo med prepoglobljenostjo reliefa in hidrografijo (hidroenergija!); zvezo med reliefnimi stopnjami in vegetacijo (gozd); med jezeri oziroma močvirji in šoto; med morenami, fluvio-glaci-

alnim gradivom, podnebjem in podzolom; med pradolinami in prometnimi potmi itd.

V sintezi prirodnogeografske oznake podčrtati, da je kljub neugodnim prirodnim pogojem ustvarjeno tu solidno gospodarstvo, z visoko stopnjo civilizacije in kulture, ki je organizirano v vitalnih, naprednih državnih organizmih. Osvetliti socialistične poteze v družbeni ureditvi skandinavskih dežel. Hkrati pa opozoriti, da je civilizacija razmeroma pozno posegla v ta del Evrope — zlasti kot primer, na kakšni stopnji tehničnega napredka so taki posegi uspešni in dovolj intenzivni: primerjava z laponskim načinom življenja in gospodarstva (odrinjeno staro ljudstvo — primerjava z drugimi starimi ljudstvi).

Intenzivnost prilagoditve človeka in gospodarskega izrabljanja pokrajine, ilustrirati na primer z redko naseljenostjo, obmorsko konoantriranostjo prebivalstva in njegovo poklicno strukturo (delež prebivalstva, kinineposredno, odvisno od agrarnih tal in podobno). Sploh prikazati način življenja v severnih krajih. Pomen mednarodne trgovine in prometa za gospodarstvo teh dežel (SAS). Narasčajoča vloga severne Evrope v nanovo se razvijajočem „ortodromnem“ zračnem prometu. Pomen tega prostora za ostalo Evropo. Intenzivno sodelovanje oziroma sploh odnos severnoevropskih dežel do mednarodnega življenja in OZN osvetliti v luči njihove gospodarske strukture.

Države (Norveško, Švedsko, Finsko) obdelati hkrati, komparativno in s poudarjanjem razlik. Poiskati najprej na primer sorodne poteze, bodisi glede na njihovo obsežnost in redko naseljenost, meridionalno usmerjenost ozemlja pa ledeniški relief in hidroenergijo, gozdnatost, obmorsko konoantriranost prebivalstva (lega in funkcija prestolnic). Najti sorodnosti v gospodarskem težišču na jugu teh dežel, dalje sorodnosti med

nekaterimi industrijskimi panogami, pa sorodnosti, ki izvirajo iz zgodovinske preteklosti in podobno.

Na drugi strani osvetliti in poudariti razlike. Opozoriti na primer na sorodnost Norveške z atlantsko Evropo in njenim izrazito pomorskim značajem (obsežna in specialna mornarica, ribolov, ribe kot industrijska surovina). Pri Švedski podčrtati njene regije: „atlantski jug“, „finsko pojezerje“, „norveški sever“. Pomen švedskega gozda in železove rude, švedskega zračnega prometa in intenzivnosti lesne industrije (papir, celuloza, montažne hiše, vžigalice in podobno). — Finska in njeni problemi politično-geografskega položaja, prometna odmaknjenost dežele in njeno gospodarstvo. Značilnosti gozdne pokrajine na Švedskem in Finskem ter letni ritem življenja v zvezi z izrabo gozda.

Danska — primer majhne države s pomembnim mednarodnim položajem (ventil Baltika, most iz srednje v severno Evropo). Spreminjajoči se položaj Danske v preteklosti (spreminjanje ekoloških pogojev Baltika, propad llanze. Kie lski prekop). Prometni položaj v luči trgovine in pomorstva. Danska — tip agrarno-kapitalistične države s posebno obliko (zadružništvo). Osnovni regiji (otoška in polotoška Danska) in težišče v otoški Danski.

Islandija — njene skupne poteze z atlantsko in severno Evropo. Narasčajoča pomen njene prometne vloge in strateškega položaja (tudi za primer, kako se z razvojem tehnike in mednarodnih sprememb) prevrednoti položaj posameznih dežel) z vidnimi učinki v gospodarski požitvi dežele, (ieotermični pojavi na Islandiji in njih gospodarska izraba (primerjava z ustreznimi deželami: Nova Zelandija in podobno). Islandski ribolov in teritorialne vode.

Mirko Avsenak

Metodični drobci

Ker je metodika trdo vsakdanje delo v našem šolskem življenju, kjer so na videz najbolj neznatne stvari pogosto najvažnejše, si oglejmo tokrat nekaj takega iz izkušenj pridobljenega drobiža.

Do orientacije prihaja naš tehnični čas skoraj izključno samo s kompasom. Ta splošna praksa ne sme ostati v šoli princip, ker mora tudi geografija vzgajati čut za naravo, če že ne drugače, vsaj s tem, da otroke opozarja, kako so na dnu vse tehnike vendarle zopet naravne sile. Pogosto se zgodi, da ni pri roki kompasa (dostikrat ga sploh na šoli ni!). Kako učencem vseeno pokazati orientacijo na podlagi zemeljskega magnetizma z mnogo bolj preprostimi sredstvi kakor je še tako navaden kompas?

Ze nekajkrat sem uprizoril zadrego med dijaki s tem, da sem izjavil po prihodu v razred, kjer bi moral razlagati to snov, da nimam kom-

pasa s sabo, da ga sploh ni na šoli ali kaj podobnega. Nato sem se pa „spomnil“, da ga lahko napravim kar sam. Niso mi verjeli — pa sem potegnil iz žepa močan magnet, izza zavihka pa večjo šivanko ter jo pred njihovimi očmi namagnetil. Nato sem vzel navadno skodelico z vodo, položil košček lesa (morda dno škatle za vžigalice) na sredo vodne površine, na ta leseni, splav pa iglo. (Posoda ne sme biti preozka, ker sicer vzboklost površine potisne splavček k robu posode, kjer postane negiben). Otroci so zijali, ko se je začela igla in z njo vred splav v rteti sem in tja ter se je nazadnje ustavil v določeni legi oziroma smeri. Po spominu iz prejšnjih ur (orientacija po soncu!) so v en glas ugotovili, da kaže igla skoraj natančno proti severu. Mimogrede sem približal speči igli magnet, da je začela divje plesati in siliti k njemu. S tem sem jim pokazal, da jo tudi v njeni mirni legi privlači